

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่มีหลักกฎหมายเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร หรือเอกชน มีเพียงแค่คณะกรรมการ ปลัดกรุงเทพมหานครเป็นประธานกรรมการ และกรรมการโดยตำแหน่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ โดยคณะกรรมการฯ มีอำนาจพิจารณาและให้ความเห็นชอบการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชนหรือคนในท้องถิ่น แต่ชุมชนกลับไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหรือชุมชนไม่สามารถดำเนินการเสนอเป็นบัญชีในระดับประเทศและระดับนานาชาติได้ ได้โดยตรง หากมีบุคคลอื่นนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนไปใช้ในทางเศรษฐกิจหรือทางการค้าหรือนำไปพัฒนาต่อยอดอันเป็นความสำคัญในด้านเศรษฐกิจโดยไม่ได้รับอนุญาตจากชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีการก่อให้เกิดความเสียหายหรือมีการบิดเบือนทางวัฒนธรรมก็ควรมีมาตรการทางกฎหมายเข้ามาบริหารจัดการคุ้มครองและลงโทษกับผู้กระทำความผิดดังกล่าว

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและแนวทางการแก้ไขปัญหามา สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุป

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 บัญญัติขึ้นเพื่อให้การมีส่วนร่วมจากชุมชนของการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกิดประสิทธิภาพและพระราชบัญญัติต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการแสดงความคิดเห็น และสามารถให้สิทธิชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคู่มือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนได้อย่างแท้จริง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวภาครัฐหรือองค์กรปกครองท้องถิ่นควรสนับสนุนและส่งเสริมกำหนดมาตรการให้คนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิ

ปัญญาทางวัฒนธรรม สามารถดูแลตนเองเพื่อการปลูกฝังความคิดในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งต่อรุ่นสู่รุ่นของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ ทั้งนี้หากมีบุคคลอื่นนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปพัฒนาหรือต่อยอดในเชิงพาณิชย์โดยมีการก่อให้เกิดความเสียหายหรือมีการบิดเบือนภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหรือนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม หรือหากมีบุคคลอื่นนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ชุมชนก็ควรมีสิทธิได้รับผลประโยชน์การตอบแทนอย่างเหมาะสม อีกทั้งภาครัฐควรมีมาตรการการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และควรมีมาตรการทางกฎหมายสำหรับบทลงโทษผู้กระทำความผิดดังกล่าว

จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 5 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับชาติ โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการยังไม่ครอบคลุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรวมถึงผู้แทนจากชุมชนที่แท้จริงในการเข้าไปมีส่วนร่วม ทั้งนี้ มาตรา 14 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และมาตรา 15 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด ทั้งสองมาตราดังกล่าวมีองค์ประกอบของกรรมการคล้ายกัน กล่าวคือ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จึงทำให้การสนับสนุนส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ที่กำหนดให้ชุมชนหรือบุคคลสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

เห็นได้ชัดว่ามีความแตกต่างจากประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งมีการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาอย่างยาวนานและประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างเป็นที่ภูมิใจ โดยทั้งสี่ประเทศต่างให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กำหนดนโยบาย แสดงความเห็น ตัดสินใจในการพัฒนาหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ให้สูญสิ้นไป

ซึ่งในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายการส่งเสริมในการสนับสนุนทางการเงินหรือจัดตั้งกองทุนต่อชุมชนหรือ

ท้องถิ่นอันผู้เป็นเจ้าของในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในเรื่องของการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้เข้ามามีส่วนร่วม และควรเพิ่มเติมกฎหมายในการรักษาคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตลอดจนจนถึงสนับสนุนทางการเงินหรือจัดตั้งกองทุนของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมและการรักษาคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น อีกทั้งควรนำแนวคิดทฤษฎีและกฎหมายต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการแก้ไข

5.2 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการรักษาคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นสามารถพิจารณากำหนดกฎหมายให้เหมาะสม อย่างไรก็ตามผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการรักษาคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จึงเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมกฎหมายในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก คือ ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กล่าวคือประชาชนหรือชุมชนไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและไม่สามารถดำเนินการเสนอเป็นบัญชีในระดับประเทศและระดับนานาชาติได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวยังไม่ปรากฏในกฎหมาย

จากเดิมในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในมาตรา 5 กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และในมาตรา 14 กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และในมาตรา 15 กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีเพียงคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครและคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับจังหวัดเท่านั้น ในการพิจารณาคัดเลือกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีอำนาจพิจารณาและให้ความเห็นชอบในการเสนอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับประเทศและนานาชาติได้

จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเป็น *กำหนดให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการแสดงความเห็นการมีส่วนร่วมในเรื่องของการพิจารณาคัดเลือกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทาง*

วัฒนธรรมและชุมชนสามารถดำเนินการเสนอเป็นบัญชีในระดับประเทศและระดับนานาชาติได้ โดยให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครและประจำจังหวัด จัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การที่ภาครัฐจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาอนุรักษ์และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและปกป้องรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นและสืบทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป อีกทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนก็เป็นการรับรองสิทธิของชุมชนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้รับรองไว้

ประการที่สอง คือ ปัญหาการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หากบุคคลนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปต่อยอดทางการค้าหรือนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม กล่าวคือ ชุมชนหรือท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากบุคคลที่นำองค์ความรู้ทางมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนาหรือทางการค้าอันเป็นการสร้างรายได้ในทางเศรษฐกิจและนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม โดยไม่ได้รับอนุญาตจากชุมชนผู้เป็นเจ้าของในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายเข้ามาบริหารจัดการคุ้มครองชุมชนและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายคุ้มครองชุมชนให้ได้รับผลประโยชน์ตามสมควรและยังไม่มีบทลงโทษสำหรับบุคคลที่กระทำความผิด

จึงเห็นควรให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมกฎหมายคือ การที่บุคคลนำองค์ความรู้ทางมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ไปใช้ในทางการค้าอันเป็นการสร้างรายได้ในเศรษฐกิจและนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม โดยไม่ได้รับอนุญาตจากชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จะต้องมีการตอบแทนผลประโยชน์ให้กับชุมชนตามสมควร และเห็นควรให้กำหนดบทลงโทษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในทางอาญาหรือทางแพ่ง

จากความเห็นดังกล่าว มาตรการทางกฎหมายคุ้มครองชุมชนและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่สมบูรณ์ เพื่อให้การคุ้มครองชุมชนมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น จึงเห็นควรเพิ่มเติมกฎหมายในการคุ้มครองชุมชน เพื่อที่ชุมชนจะได้อนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบทอดต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมงานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและทรัพยากร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนงานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามกฎหมาย ดังนั้นจึงเห็นควรให้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและรักษาคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชนและเป็นทุนในการใช้จ่ายในการดำเนินงานต่างๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดขึ้นจริงและปฏิบัติได้จริงจะต้องมีกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องมาใช้บังคับเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า การแก้ไขเพิ่มเติมบทกฎหมายตามข้อเสนอแนะดังกล่าวจะส่งผลให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง ชุมชนและมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรม ซึ่งหากมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ปัญหาดังกล่าวจะลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด